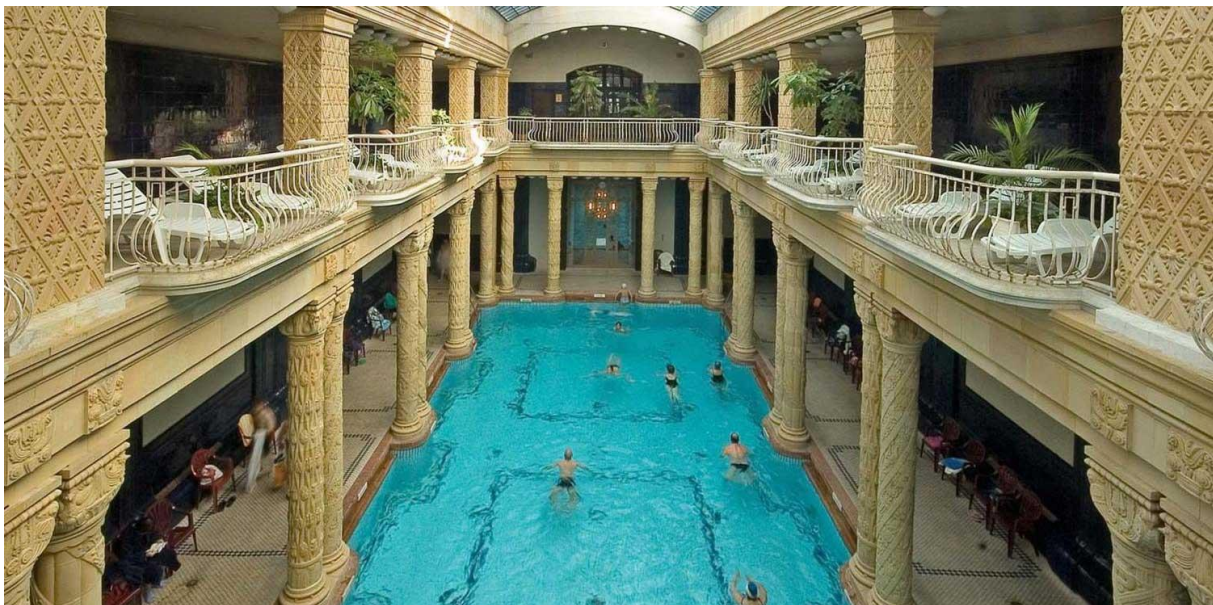

Budai-hegység: mélyből föltörő melegforrások, kristálybarlangok, vadregényes sziklák, különleges élőhelyek

A magyar fővárost – nyugati irányból – ritka szép természeti környezet övezi. Pontosabban nem csak övezi, hiszen e terület nagy részét már Budapest belső kerületeinek, sűrűn beépített negyedei foglalják el. Azonban e részeken belül is és kívül is olyan a vidék természetföldrajza, amely alapvetően meghatározza a város arculatát és adottságait, továbbá számos különleges természeti érték található meg itt.

Hévforrások, gyógyfürdők, forrásbarlangok – a termális vonal

Budapest a melegvizes gyógyfürdők városa – e termálfürdők létüket a budai oldalon a Duna menti ún. termális vonal mentén fakadó természetes forrásoknak, illetve a pesti oldalon fúrt kutaknak köszönhetik (a Margit-szigeten mindkettő megtalálható). A Dunával párhuzamos tektonikai törésvonal mentén (helyesebben a több törésvonal találkozásánál) felszínre bukkanó gyógyvizeket ún. kevert vizű források szolgáltatják, ami azt jelenti, hogy a felszínre lépés helyén a mélyből feltörő melegvíz keveredik a felszín közeli repedéshálózatokban lévő hideg, és eltérő ásványi összetételű karsztvízzel.

A Budai Termális vonal mentén feltörő forrásokra épített fővárosi gyógyfürdők egyik legszebbike, a Gellért-fürdő

A budai hegyek lábánál feltörő hévizek által létrehozott forrásjáratok alkotják az ún. budai termálkarszt-rendszert. A megcsapolási szint, azaz – a Duna bevágódásával – a térszín legalacsonyabb pontja fokozatos süllyedése következtében a mélyről feltörő vizek egyre alacsonyabb szinten jutottak a felszínre. Az egykori vizes járatok így mára kiszáradtak és száraz lábbal járható barlangokká alakultak. A barlangképződés és a források vándorlásának folyamata ma is zajlik.

A Budai-hegységet alkotó mészkő és dolomit karsztosodásra, barlangképződésre igen alkalmas. A felszínre hulló csapadék nagy hányada a kőzetrepedések mentén a mélybe (1000 méternél is nagyobb mélységbe) szivárog, és ott kelet felé áramlik, áthaladva a Duna vonala alatt. A Pesti-síkság alá érve nyomás alá kerül, ugyanis ez egy fedett térség, azaz a karsztos kőzeteket több

száz méter vastag, főként a Duna hordalékából keletkezett vízzáró üledékes kőzet fedi. A mélységi karsztvíz a nyomás elől kitérni igyekszik, és kisebb mélységbe kerülve visszafelé áramlik a Duna felé, majd elérve a termális törésvonalat, természetes forrásokban, forrás csoportokban bukkan a felszínre. A különböző mélységből érkező, különféle kőzetekkel érintkező termálvizek hőfoka és ionos összetétele is eltérő, ezek mind egymással, mind pedig a felszín közeli repedéseket kitöltő karsztvízzel keverednek a kilépés helyén.

Barlangok a hegység testében

A Budai-hegység, azon belül is a Rózsadomb vidéke igen gazdag hévizes eredetű, ún. termálkarsztos barlangokban. Ezen az 5–6 km²-en több mint 45 barlangjáratot tártak fel a 20. század elejétől. Eredetileg mindegyik rejtett barlang volt, azaz a felszínre nem nyílt kijáratuk, felfedezésük építkezéshez vagy kőbányászathoz kapcsolódott. Jellemzőjük, hogy szövevényes, több szintű (emeletes) járathálózattal rendelkeznek, amelyekben tágas termek váltakoznak szűkületekkel.

A fővárosban a mésztufában kialakult Várbarlangon kívül két – betonjárdákkal, lépcsőkkel, korlátokkal, világítással – kiépített barlang található: a Pál-völgyi- és a Szemlő-hegyi-barlang. Vezetővel látogathatók, utóbbiban babakocsival és kerekesszékekkel is lehetséges a közlekedés, a túrák óránként indulnak. A Pál-völgyi-barlang nemcsak Budapest legszebb cseppkőbarlangja, de része az ország leghosszabb barlangrendszerének is, a 2011 végén felfedezett, 28,6 km hosszú Szépvölgyi-barlangrendszernek. Termeiben és járataiban a mesészerű cseppkővek mellett csillogó kalcit kristályok és a mészkőben megőrződött kagylólenyomatok is megcsodálhatók. Jó akusztikájú Színház-termében időnként előadásokat is tartanak.

Részlet a Pál-völgyi cseppkőbarlangból

A 2200 méter hosszan feltárt Szemlő-hegyi-barlang formakincse ugyancsak látványos, falait gazdagon borítják az Európa-szerte is ritkaságnak számító borsókő-kiválások és kőrózsák, valamint gyönyörű gipsz- és aragonit kristályok. A tiszta, ásványi sókban gazdag levegő és a közel 100%-os relatív páratartalom miatt gyógybarlangnak nyilvánították, a barlangterápia

során asztmás és légúti betegségben szenvedőket kezelnek itt. A barlang felett újonnan kialakított játszó-és pihenőparkban kis geológiai tanösvény is helyet kapott, amelyet végigjárva megismerhetők Budapest fő építő kövei és a környéket felépítő kőzetek.

Nem maradhat említés nélkül a közeli József-hegyi-barlang sem, amely igazi kristálybarlang. A járatokat hófehér borsókő, tús aragonitcsoportok, kalcitlemezekből kialakult piramisok, gipszvirágok, valamint változatos színű és formájú cseppkövek borítják. Rendkívüli természeti értékei (és a megközelítési nehézségek –létrán kell leereszkedni az 55 méter mélységben húzódó járatokba) miatt a barlang le van zárva, csak kutatási célból és csak engedéllyel látogatható.

Dolomit-térszínek

A Budai-hegység bár változatos kőzetekből épül föl (pl. van itt lösz, márga, agyag, homokkő), döntőe részét viszonylag idős (kb. 180-200 millió éves), a földtörténeti középidőben (mezozoikum) képződött mészkő építi föl. E mellett több vonulat dolomitból áll. Ilyen például a Budaörsi Kopárok, köztük a híres Kő-heggyel vagy a természeti oltalom alatt álló Odvas-heggyel. De jó példa a Gellérthegy is, vagy a ritka növénymaradványokat őrző Nagy- és Kis-Szénás, amelynek lejtőin az egész világon egyedülként található meg hazánk flórájának egyik leghíresebb tagja, a pilisi len.

A budaörsi Kő-hegy tetőrégiója a híres Oroszlán-sziklával (rajta a kereszt). A sziklák keletkezésüket a budai termális vonalhoz kapcsolódó hévforrásoknak köszönhetik, amelyek a repedések mentén törtek föl – több helyen rózsaszínre színezve a kőzetet. Ezek a források által átjárt kőzetrészek jobban ellenálltak az eróciónak, s így kipreparálódtak környezetükből.

A dolomit, bár hasonló a mészkőhöz, hiszen szintén karbonátos kőzet, alapjában véve mégis sok tekintetben eltér attól. Porlódik, murvásodik, intenzívebben pusztul. Kevésbé karsztosodik. Az ellenállóbb részek viszont látványosan kipreparálódnak (például ott, ahol a hévforrások anyagai összecementálják és megkeményítik a kőzetet), és tájképileg igen látványos alakzatokat képesek létrehozni.

Az aprózódás másik eredménye a sajátos, gyér vastagságú talaj, amelyen sok helyütt nem képes fás vegetáció megtelepedni, helyettük jellegzetes, kifejezetten a közettséghez kötődő, speciális fajokból álló dolomit-sziklagyepes társulások képezik a flórát, amelyben természetesen az e környezethez alkalmazkodó állatvilág található meg. Ezek a dolomithegyek a jégkorszak óta menedékhelyei (refúgiumai) olyan hidegkedvelő növényeknek, amelyek a Kárpát-medencéből máshonnan már kipusztultak, és már csak a magashegységekben élnek. A dolomiton kialakult jellegzetes növénytársulások és a hozzá kapcsolódó speciális állatvilág talán legértékesebb területeinek a szigorúan védett Sas-hegy ad otthont, amely a botanikai és zoológiai szempontokon kívül tájképi tekintetben is Budapest egyik legjelentősebb természeti értéke.

Kilátás a szigorúan védett Sas-hegyről. A kép bal oldalán a háttérben a Gellérthegy látható, tetején a Szabadság-szoborral.

szöveg: Csuták Máté

képek: Internet